

Anne-Çocuk İletişimi Eğitiminin Etkileri

Hatice YALÇIN*

ÖZET

Çocukluk yıllarında anne babaların çocuklarıyla doğru iletişimi önemlidir. Bu çalışmada annelere uygulanan iletişim becerilerini kapsayan bir eğitim programının, annelerin çocuklarına karşı olan davranışlarındaki etkisi araştırılmıştır. Çalışma deneme modelindedir. Ön-test son-test kontrol gruplu bir araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini 3 farklı anaokuluna giden 4-5 yaş grubu çocukların anneleri oluşturmaktadır. Araştırmada gereken verilerin toplanması için Çağdaş (1997) tarafından geliştirilen Ebeveyn Kendi Davranışını Değerlendirme Ölçeği (EKDDÖ) kullanılmıştır. Ölçekte ilgi ve şefkat gösterme, yardım etme, tutarlı disiplin, prensiplerin belirginliği, koruyuculuk, fiziki cezalandırma, başarı için baskı, yoksunlaştırma ve duygusal cezalandırma altboyutları bulunmaktadır. Annelerin çocuklarıyla doğru iletişim kurmalarını hedefleyen ve annelerde iletişim konusunda duyarlılık oluşturan Anne Çocuk İletişimi Eğitim Programı (AÇİEP) deneme grubuna uygulanmış ve sonuçlar t testi ile değerlendirilmiştir. Araştırma sonunda eğitilen annelerin davranışlarının olumlu yönde değiştiği; çocukların problem çözme becerilerinin yüksek, sosyal kaygı düzeylerinin az ve akademik başarılarının yüksek olduğu; eğitim programının olumlu yönde etkili olduğu ortaya konmuştur.

Anahtar kelimeler: *Anne çocuk iletişimi, anne eğitimi, iletişim eğitimi.*

Effects Of Mother-Child Communication Training

ABSTRACT

Communication with parents towards their children is important during childhood. A training program that covers the communication skills of the mothers in this study, the behavior of the children investigated the effect of social relations. Working is experimental model. Pre-test and post-test control group research design was used. The research population mothers of children in the age group 4-5 are 3 different preschool. To collect data to study the Behavior of Parental Self Rating Scale (BPSRS) were used. The scale of interest and to show compassion, helping, consistent discipline, clarity of principles, protection, physical punishment, for success in print, deprivation and emotional punishment is sub-dimension. Aimed at mothers and mothers with children, the right to communicate with Mother Child Communication Education Program (MCCEP) creates awareness about and the results are applied to experimental groups were evaluated by t-test. A positive change in the behavior of mothers who trained at the end of the research, problem-solving skills of children with high levels of social anxiety and academic achievement is higher at the training program showed to be effective in a positive way.

Key words: *Mother-child communication, maternal education, communication training.*

---

* Yrd. Doç. Dr. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sağlık Hizmetleri MYO Çocuk Gelişimi E-posta: ht_yalcin@hotmail.com

Giriş

Anne-baba eğitimi programları çocukların yetiştirilmesi, aile ilişkileri, ailede ve toplumda anne babaya düşen yükümlülüklerin yerine getirilmesi için gerekli bilgi, tutum ve becerilerin sistemli biçimde geliştirilmesidir.

Anne-baba eğitiminin temel amacı anne ve babalarının özgüvenini güçlendirerek, çocuklarının fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimi için anne-babalık becerilerini geliştirecek şekilde anne babalara rehberlik etmektir. Uygulanmakta olan programların bir kısmı doğrudan çocuğa, yakın çevresine, bir kısmı ise hem çocuğa hem anne babaya hizmet götürmeyi amaçlamaktadır.¹ Anne-baba eğitimi programlarının, davranım bozukluğu olan ve yüksek düzeyde yıkıcı davranışlar sergileyen çocuklarda etkili olduklarına ilişkin kanıtlar elde edilmiştir.²

Bireyin içinde doğduğu, büyüdüğü ortamın özellikleri ile çevresindeki kişilerle kurduğu ilişkiler ve geçirdiği yaşantılar çeşitli yönlerden gelişimini etkilemektedir. Aile içinde sevgi, mutluluk, neşe, kızgınlık, üzüntü, korku gibi duyguların aktarılması ancak bireyler arası etkileşim ile olur.

Kişilik gelişiminin büyük ölçüde biçimlendiği çocukluk yıllarında anne babaların çocuklarına karşı uyguladıkları tutumlar önem kazanmaktadır.³ Aile içi destekleyici iletişim, sosyalleşmenin gelişimini ve çocukların pozitif kimlik kazanmasını sağlayan önemli bir faktördür.³

Ebeveyn-çocuk etkileşiminde yüksek nitelik, uygun anne dili, çocuklardaki dil gelişimiyle yüksek düzeyde ilişkili iken, anne dilinde ortak dikkatin kullanımı, deneyimlerle bağlantılı dil ve çocuğun iletişimine bağlı yanıtlayıcılık, sosyal iletişimin gelişimini kolaylaştıran davranışlar olarak görülmektedir. Küçük çocuklar ve ebeveynleri arasındaki sosyal etkileşimler, çocukların gelecekteki gelişimsel özelliklerinin temelini oluşturmaktadır.⁴

Ebeveynlerin etkileşim özelliklerinin çocukların bilişsel, dil ve sosyal gelişimi ile doğrudan ilişkisi olduğu ortaya konmuştur.⁵ 1970'li yıllardan beri yapılan araştırmalar genel özellikler olarak duyarlı olma, yanıtlayıcı olma, yönlendirici olma, başarı odaklı olma, etkileşimde sıcak olma ve keyif alma gibi ebeveyn özelliklerinin çocukların farklı gelişimsel özellikleri ile ilişkili olduklarını ortaya koymaktadır.⁶

Annelik yeteneği konusunda yapılan bilimsel gözlemler, annelik duygularının ve davranışlarının büyük ölçüde sonradan kazanıldığını, eğitimle bunun geliştiğini

¹ M.R. Sanders, C. Markie, K.T. Turner. "Theoretical, scientific and clinical foundations of the positive parenting program: a population approach to the promotion of parenting competence", *Parenting Research and Practice Monograph*. 2004. Cilt 24, Sayı 4, s. 13.

² Aysel Çağdaş, Zariye Seçer. *Anne Baba Eğitimi*, Eğitim Kitabevi, Konya, 2004, s.14.

³ S.O Meadows, J.S. Brown, G.H. Elder, G.H. "Depressive symptoms, stress, and support: gendered trajectories from adolescence to young adulthood", *Journal of Youth and Adolescence*, 2006, cilt 35, s. 93.

⁴ P. Noller, V.J. Callan, "Parent perceptions of family cohesion and adaptability. *Journal Of Adolescence*. 1990, Cilt 9, s. 101.

⁵ T.B Hancock, A.P. Kaiser, E.M. "Delaney, Teaching parents of preschoolers at high risk: strategies to support language and positive behavior", *Topics in Early Childhood Special Education*, 2002, cilt 22, sayı 4, s. 193.

⁶ L. J.Munson, S. L. Odom. "Review of rating scales that measure parent-infant interaction". *Topics in Early Childhood Special Education*, 2006. Cilt 16, sayı 1, s.3.

ortaya koymaktadır.⁷ Çocuğun sosyal ilişkilerinin gelişiminde anne-baba diyalogunun ve özellikle annelerin eğitilmesinin rolü büyüktür.⁸

Etkili iletişim konusunda eğitilmiş annelerin çocuklarının, diğerlerine göre daha az endişe verici davranışlar sergiledikleri, arkadaş ilişkilerinde de daha başarılı oldukları gözlenmiştir.⁹

Çocuğun duygu ve düşüncelerini rahat ifade edebilen, kendini denetleyen, girişimci, ekip içerisinde uyumlu olabilen bir birey olması, anne babasıyla kuracağı sağlıklı iletişime bağlıdır. Bu nedenle anne babaların, özellikle de çocuk ile daha fazla zaman geçiren annelerin sağlıklı insan ilişkileri ile iletişim becerileri konusunda bilinçlendirilmeleri, belirli bir program çerçevesinde eğitilmeleri gerekmektedir.¹⁰

Annelerin çocuklarıyla iletişimi konusunda hazırlanan eğitim programının, annelerin iletişim yeteneklerinin geliştirilmesine yönelik programların uygulanmasında bir hareket noktası olacağı düşünülmektedir. Ayrıca anne-çocuk iletişimini kapsayan eğitimler, çocukların sosyal ilişkilerinin gelişmesini olumlu yönde etkileyecektir.

Çocukların başkalarını gözlemleyerek ve onların yaptıklarını yaparak davranış biçimi oluşturdıkları bilinmektedir.¹¹ Çocukların olumlu davranışları kazanabilmeleri için sağlıklı davranış biçimlerine ihtiyaçları vardır. Yetişkinlerin çocukları olumlu davranışlara yönlendirebilmeleri ve bu konuda iyi örnek olmaları gerekir.¹²

Bu çalışmada annelere uygulanan iletişim becerilerini kapsayan bir eğitim programının, annelerin çocuklarına karşı olan davranışlarındaki etkisi araştırılmıştır.

Yöntem

Bu çalışmanın araştırma modeli deneme modelindedir. Araştırmanın genel ve alt hedeflerine uygun olarak araştırmanın bağımsız değişkenlerinin sonuç üzerindeki etkilerini test etmek amacıyla ön-test son-test kontrol gruplu bir araştırma deseni kullanılmıştır.

Bu araştırmanın evrenini 3 farklı anaokuluna giden 4 ve 5 yaş grubu çocuklar ile araştırmaya katılmayı kabul eden anneler oluşturmaktadır. Çalışma evreninden 4 yaş grubundan 8'i erkek 6'ı kız olmak üzere 14 çocuk; 5 yaş grubundan ise 8'i erkek 8'i kız olmak üzere 16 çocuk (N=30) tesadüfi örnekleme yöntemiyle çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Çocuklar tesadüfi örnekleme yoluyla iki gruba ayrılmış ve bir grup deneme, diğer grup da kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Sonucu etkileyebileceği göz önünde bulundurularak, her iki gruptaki çocukların yaşlarının ve cinsiyetlerinin aynı olmasına özen gösterilmiştir.

Çalışma grubunu oluşturan çocukların yaş ve cinsiyetlerine göre dağılımı tablo 1'de sunulmuştur.

⁷ G. Mahoney, J. Macdonald, *Responsive teaching: parent mediated developmental intervention*. Cleveland, Case Western Reserve University. 2007. s.57.

⁸ A. Ekşi, *Çocuk, Genç ve Ana Babalar*. Bilgi Yayınevi. Ankara. 1990. s.46.

⁹ D. Flannagan, S.D. Hardee, *Talk about preschooler's interpersonal relationships: patterns related to culture, Sex and Gender of Child*. 1994. S.16.

¹⁰ W. Lado, C.H. Hart, "Sequences in the development of competent play with peers: social and social pretend play". *Developmental Psychology*. 2002, cilt 69, sayı 5, s.:31.

¹¹ L.J. Munson, a.g.e., p.6.

¹² A. Çağdaş, "İletişim dilinin 4-5 yaş çocuklarının sosyal gelişimlerine etkileri". Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi Doktora Tezi. Konya. 1997.

Tablo 1. Çalışma Grubunu Oluşturan Çocukların Yaş ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Özellik	Deneme Grubu		Kontrol Grubu		Toplam
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	
4 yaş	4	4	4	4	14
5 yaş	3	4	3	4	16
Toplam	7	8	7	8	30

Araştırmada gereken verilerin toplanması için Ebeveyn Kendi Davranışını Değerlendirme Ölçeği (EKDDÖ) kullanılmıştır.

Ebeveyn Kendi Davranışını Değerlendirme Ölçeği (EKDDÖ): Ebeveynlerin çocukları ile etkileşimsel davranışlarını değerlendirmek amacıyla Çağdaş (1997) tarafından geliştirilmiştir. EKDDÖ, anne babaların çocuklarına karşı nasıl davrandıklarına ilişkin 21 sorudan oluşmaktadır. Bu ölçekte anne babalardan her birinin maddenin seçeneklerinde kendilerini ifade eden derecelerden birini işaretlemeleri istenmektedir. Ölçek 5'li likert tipinde hazırlanmıştır. Anne babaların her bir maddeye verdikleri cevapların puanları toplanarak, her anne babanın tek tek alt ölçekler puanları elde edilmiştir. Her alt ölçekten elde edilen puanlar, alt ölçekteki madde sayısına göre bazılarında 2-10, bazılarında ise 5-25 arasında değişmektedir. Puanın yüksek olması, o davranışın sıklıkla uygulandığı anlamına gelmektedir.

Çalışmada kurumlardan gerekli izinlerin alınmasının ardından Anne-Çocuk İletişimi Eğitim Programı (AÇİEP) hazırlanmıştır. Programın hazırlanmasında öncelikle literatür taraması yapılmış, elde edilen kuramsal bilgiler günlük yaşantıda kullanılabilecek beceri ve tutumlar halinde özetlenerek araştırmanın hedefi doğrultusunda nitelikli iletişim örneklerini de içerecek şekilde düzenlenmiştir. Eğitim programında dikkat çekici şekilde olumlu ve olumsuz iletişim örnekleri kullanılmış, karikatür ve esprili görüntüleri içeren resimlerle de görsel anlamda zenginleştirilmiştir. Beden dilini içeren konuları vurgulamak amacıyla çalışmaya başlamadan önce gönüllü bir anneden yardım istenerek beden dili görüntülerini ifade eden resimleri çekilmiş ve eğitim programı sırasında kullanılmıştır.

Anne-Çocuk İletişimi Eğitim Programı (AÇİEP) uygulamaları, bir sivil toplum kuruluşuna ait eğitim salonunda gerçekleştirilmiştir. Eğitim ortamı, yetişkin eğitimine uygun şekilde oturma düzeni hazırlanarak oluşturulmuş ve görsel-ışitsel araçlar kullanılabilecek şekilde düzenlenmiştir.

Eğitim programında kendini tanıma, zor durumlarla başetme, duygularını ifade etme, soru sorabilme, başkalarının duygularını anlama, sonuçları kabul etme, beden dili, sen dili, ben dili, hedeflerine ulaşması için çocuğa yeterli yardım, tutarlı disiplin, ailede kuralların neteliği, aile tutumları, fiziki ceza, başarı için baskı, ceza olarak yoksun etme, duygusal ceza gibi konulara yer verilmiştir. Annelerde sosyal becerilerin kalıcı olması için göz önünde bulundurulması gereken konular da tartışılmıştır.

Araştırma başlangıcında çalışma grubundaki annelere araştırma ve eğitim programı hakkında bilgi verilmiş, EKDDÖ ölçeği ön-test olarak uygulanmıştır. Anne-Çocuk İletişimi Eğitim Programı (AÇİEP) Mart-Mayıs-2011 tarihleri arasında yapılmış ve toplam 12 hafta süreyle 24 oturumda tamamlanmıştır. Eğitim programının

tamamlanmasının ardından da EKDDÖ son-test olarak hem deneme, hem de kontrol grubuna yeniden uygulanmıştır.

Verilerin değerlendirilmesinde her annenin ölçeğin alt boyutlarından aldığı puanlar toplanmış, ön-test puan ortalamaları karşılaştırılarak gruplar arasında bir farkın olup olmadığı incelenmiştir. AÇİEP eğitim programının annelerin davranışlarında ve bilgi düzeylerinde etkisini belirlemek amacıyla da son-test puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Ölçeğin alt boyutları puan ortalamaları arasındaki farkın önemi, t testiyle değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde önem düzeyi .05 olarak benimsenmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Deneme ve kontrol grubunda ölçeğin alt boyutlarının ön-test veri analizi Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Deneme ve Kontrol Grubunda Ölçeğin Alt Boyutlarının Ön-Test Veri Analizi

EKDDÖ Ölçeğinin Alt Maddeleri	Deneme grubu (n=15)		Kontrol grubu (n=15)		t	Önemlilik
	x	s	x	s		
İlgi ve şefkat gösterme	8.18	.89	8.21	.83	.42	p=0.182
Yardım etme	8.41	.90	8.39	1.13	.08	p=0.156
Tutarlı disiplin	7.41	.58	7.39	.97	.25	p=0.114
Prensiplerin belirginliği	6.82	.79	6.77	.85	.37	p=0.186
Koruyuculuk	7.18	1.42	7.22	1.32	.38	p=0.181
Fiziki cezalandırma	4.36	2.16	4.42	2.06	.28	p=0.162
Başarı için baskı	6.98	1.27	7.14	1.74	.93	p=0.144
Yoksunlaştırma	5.97	1.43	6.11	1.12	.32	p=0.182
Duygusal cezalandırma	17.11	2.69	16.72	.48	.39	p=0.108

Tablo 2’de deneme ve kontrol grubundaki annelerin ölçeğin alt boyutlarından aldıkları puanların t testi sonuçları değerlendirilmiş ve gruplar arasındaki farkların istatistiksel olarak önemli olmadığı görülmüştür. Hedeflendiği şekilde, ölçeğin alt boyutları açısından deneme ve kontrol grubu annelerin davranış ve bilgi düzeyleri ön-test sonuçlarına göre benzer yapıdadır.

Ebeveyn Kendi Davranışını Değerlendirme Ölçeğinin (EKDDÖ) “yardım etme” alt boyutunun puan ortalamaları incelendiğinde, deneme grubundaki annelerin puan ortalaması $x = 8.41$; kontrol grubundaki annelerin ise $x = 8.39$ ($t = .08$ ve $p = 0.156$) sonuçları ortaya konmuştur. Program öncesinde “yardım etme” alanında gruplar benzerlik göstermektedirler.

Annelerin bu alt boyutta alabilecekleri en yüksek puan ortalamasının 10 puan göz önünde bulundurulursa deneme grubundaki annelerin $x = 8.41$, kontrol grubundaki annelerin ise 8.39 ortalama puan almaları, annelerin çocuklarına özbakım becerileri de dahil olmak üzere her konuda yardım eden davranışlarının yoğun olduğu ortaya konmuştur.

EKDDÖ ölçeğinin alt maddelerinden “ilgi ve şefkat gösterme” alanında deneme grubundaki annelerin $x = 8.18$; kontrol grubundaki annelerin ise $x = 8.21$ ortalama puan almaları, annelerin çocuklarına ilgi ve şefkat gösterme davranışlarının yoğun olduğunu

göstermektedir ($t= .42$ ve $p=0.182$). Bu alanda gruplar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

“*Tutarlı disiplin*” alanında deneme grubundaki annelerin puan ortalaması $x=7.41$; kontrol grubundaki annelerin puan ortalaması ise $x=7.39$ bulunmuştur. Bu alanda grupların benzerlik gösterdikleri söylenebilir. ($t= .25$, $p=0.114$).

“*Koruyuculuk*” alanında deneme grubunun ortalaması $x=7.18$, kontrol grubunun ise $x=7.22$ bulunmuştur. Bu alanda gruplar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($t= .38$, $p=0.181$).

“*Başarı için baskı*” alanında uygulama grubunun ortalaması $x=6.98$, kontrol grubunun ise $x=7.14$ bulunmuştur. Bu alanda grupların benzerlik gösterdikleri söylenebilir ($t= .93$, $p=0.144$).

“*Prensiplerin belirginliği*” alanında deneme grubundaki annelerin puan ortalaması $x=6.82$; kontrol grubundaki annelerin puan ortalaması ise $x=6.77$ bulunmuştur. Bu alanda grupların benzerlik gösterdikleri söylenebilir. ($t= .37$, $p=0.186$).

“*Yoksunlaştırma*” alanında uygulama grubunun ortalaması $x=5.97$, kontrol grubunun ise $x=6.11$ bulunmuştur. Bu alanda gruplar arası anlamlı bir farklılık yoktur ($t= .32$, $p=0.182$).

“*Fiziki cezalandırma*” alanında uygulama grubunun ortalaması $x=4.36$, kontrol grubunun ise $x=4.42$ bulunmuştur, bu alanda da gruplar benzerlik göstermektedirler ($t= .28$, $p=0.162$).

Annelerin çocuklarının öğrenmek istediklerini öğretmede, kendi başlarına becermeleri gereken faaliyetleri yapamadıklarında onlara yardım ettikleri veya yardımcı olmayı istedikleri ortaya konmuştur. Bu sonuçlar, Çağdaş'ın (1997) çalışma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Toplumumuzda koruyucu aile tutumu yaygın olarak uygulanmakta ve ataerkil yaşayan ailelerde bu tutum aile büyükleri tarafından da desteklenmektedir. Türk kültüründe annelerden beklenen annelik rolünde çocuğa her durumda yardım edicilik ön planda tutulmaktadır.¹³

Ailenin uygun düzeyde çocuğuna yardım etmesi sosyal gelişimi açısından çok önemlidir. Çocuğun hedefine ulaşmasını sağlayacak düzeyde yardım edici tutum içerisindeki aile ortamında yetişen bireyler sosyal kayıdan uzak bireyler olarak yetişeceklerinden problemlerini etkin ve akılcı bir şekilde çözmeye yeteneğine sahip olacaklar ve akademik başarıya ulaşma konusunda da yetkin bir özelliğe sahip olacaklardır.¹⁷¹⁴

Anne babanın çocuğa ilgili olmaları ve çocuğun hedeflerine ulaşmasında yardım edici niyetlerini göstermeleri, aile içinde çocuğun kabul gördüğünün bir belirtisi

¹³ A. Çağdaş, Z. Seçer, a.g.e., s.36; N. Freidland, G. Keinan, “The effects of stress, ambiguity, tolerance and trait anxiety on the formation of casual relationship”. Journal of Research of Personality, 1999, cilt 25, sayı 3, s.89.; G. Haktanır, N. Aral, F. Alisinanoğlu, G. Baran, F. Başar, A. Köksal, Ş. Bulut, “Türkiye’de anne baba tutumu araştırmalarına genel bakış. Cumhuriyet ve çocuk. (Edt. B.Onur). 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi. A.Ü. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara. s.52.

¹⁴ A. Kaya, H. Bozaslan, G. Genç, “Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözmeye becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi”. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2012, cilt 18, s.209.

olarak değerlendirilebilir. Kabul edilen çocuk sosyalleşmiş, işbirliğine hazır, arkadaş canlısı ve özsaygıya sahip olacaktır.¹⁵

Tablo 2'deki verilere göre deneme grubundaki annelerin ölçeğin "koruyuculuk" alt boyutundaki ön-test puan ortalamalarının 7.18, kontrol grubundaki annelerin ise 7.22 puan aldığı ($t= .38$, $p=0.181$) belirlenmiştir. Bu alt ölçekten alınabilecek en yüksek puan ortalaması 10 puandır. Bu durum dikkate alınarak, deneme ve kontrol grubu annelerin ön-test puan ortalamalarının yüksek olduğu söylenebilir. Bu çalışmada, çalışma gruplarındaki annelerin çocuklarına karşı koruyucu tutumlarından, çocuğun davranışlarını kısıtlayan, hareket serbestliği tanımayan, çocuğa zarar gelir düşüncesiyle hiç yalnız bırakmayan ve denetleyici bir tutum içinde oldukları anlaşılmaktadır.

Koruyucu davranışları sık uygulayan aile ortamında yetişen çocuklar, diğer insanlara karşı güvensiz bir tutum içerisinde yaklaşırlar.¹⁶ Bu çocuklar aileden uzak yaşayamazlar, çoğunlukla mutsuz olurlar, kendilerini önemli işleri yapacak güçten de yoksun görürler. Yenilgiyi baştan kabul eden tutum sergilerler. Öğrenilmiş çaresizlik durumu onların en belirgin vasıfları haline gelir. Çocuk kendini korumayı öğrenemediği için savunmasız, çabuk uyum gösteren, utangaç, çekingen bir kişilik yapısı geliştirmeye yönelir. Bazı çocuklar da kendilerini gruba kabul ettirmek için isyankâr davranışlar yapabilir.¹⁷

Çalışmamızda deneme grubundaki annelerin ölçeğin "fiziki cezalandırma" alt boyutu ön-test puan ortalamasının 4.36; kontrol grubundaki annelerin puan ortalamalarının ise 4.42 olduğu ($t= .28$, $p=0.162$) belirlenmiştir.

Ölçeğin fiziki cezalandırma alt boyutundan almaları beklenen en düşük puan ortalaması 2, en yüksek puan ortalaması ise 10'dur. Annelerin bu alt boyutta az puan almaları beklenir. Ölçekte puanlar 2'ye yaklaştıkça fiziki cezanın azaldığı, 10'a yaklaştıkça da fiziki cezanın arttığı şeklinde yorumlanmaktadır.

Çalışmamızda, deneme ve kontrol grubundaki annelerin puan ortalamalarının orta düzeyde olduğu söylenebilir. Bu verilerden, çalışma grubundaki annelerin öfkeli olduklarında çocuklarını tokatlama, dövme gibi fiziksel ceza uyguladıkları söylenebilir.

Bazı araştırmalarda, sık fiziki ceza uygulanan çocukların sessiz, uslu, küskün davranışlar gösterebildiği; bazılarının ise isyankâr ve saldırgan tutum sergilediği ortaya konmuştur.¹⁸

Çocuğun anne babasına karşı korku, öfke gibi duygular geliştirmesine, girişim noksanlığına ve insanlara dostça yaklaşmamasına neden olabilir.¹⁹ Ailenin sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe anne babaların demokratik tutum gösterme oranının

¹⁵ C. Mihalopoulos, M.R. Sanders, K.T. Turner, M. Murphy-Brennan, "Does the triple p-positive parenting program provide value for money?" Aust 2007. *N Z J Psychiatry* cilt 41, s.239.

¹⁶ H. Yavuzer, *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 7. Basım. 1997.

¹⁷ C. Webster-Stratton, J.M. Reid, M. Hammond, M. "Preventing conduct problems, promoting social competence: a parent and teacher training partnership in head start". *J Clin Child Adolesc Psychol* 2001; cilt 30, s. 283.; A. Çağdaş, 1997, s.41; H. Yavuzer, a.g.e., s.38.

¹⁸ O.G. Fişek, Z. Sükan, Z. "Çocuğunuz ve Siz". Milli Eğitim Yayınları. İstanbul. 1993.s.38.; Meadows et al, 2006, s.95.

¹⁹ E. Geçtan, *İnsan Olmak* (16. Baskı). Remzi Kitabevi. İstanbul. 1995.

arttığı, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi düştükçe cezalandırıcı, istismar ve ihmalle ilgili tutumların daha fazla olduğu görülmektedir.²⁰

Deneme grubundaki annelerin EKDDÖ ölçeğinin alt boyutlarının ön-test ve son-test puan ortalamaları karşılaştırılarak, eğitim verilmeyen grupta bilgi ve davranış düzeyinde değişim değerlendirilmiştir.

Deneme grubunun ön-test ve son-test puan ortalamaları arasındaki farkın önemi t testi ile analiz edilmiş ve tablo 3’de sonuçlar sunulmuştur.

Tablo 3. Deneme Grubunun EKDDÖ Alt Maddelerinin Ön-Test ile Son-Test Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması (n=15)

EKDDÖ ölçeğinin Alt Maddeleri	Test	x	ss	t	p
İlgi ve şefkat gösterme	Öntest	8.18	0.78	5.29	*0,001
	Sontest	9.54	0.52		
Yardım etme	Öntest	8.41	0.47	3.42	*0.008
	Sontest	9.61	0.59		
Tutarlı disiplin	Öntest	7.41	0.52	4.85	*0.043
	Sontest	9.16	0.71		
Prensipelerin belirginliği	Öntest	6.82	0.42	5.17	*0.027
	Sontest	8.37	0.86		
Koruyuculuk	Öntest	7.18	0.63	4.72	*0.038
	Sontest	5.47	0.47		
Fiziki cezalandırma	Öntest	4.36	0.39	5.24	*0.038
	Sontest	2.37	0.56		
Başarı için baskı	Öntest	6.98	0.48	4.94	*0.035
	Sontest	5.16	0.61		
Yoksunlaştırma	Öntest	5.97	0.37	4.46	*0.042
	Sontest	2.78	0.49		
Duygusal cezalandırma	Öntest	17.11	0.78	5.77	*0.006
	Sontest	10.24	0.92		

Tablo 3’de deneme grubundaki annelerin EKDDÖ ölçeğinin alt boyutlarının ön-test ve son-test puan ortalamaları değerlendirilmiş ve ön-test ile son-test sonuçları arasında önemli düzeyde fark belirlenmiştir.

Koruyuculuk, fiziksel cezalandırma, başarı için baskı, yoksunlaştırmaya yönelik davranışlarının son-test puan ortalamaları, kontrol grubundakilerin son-test puan ortalamalarına göre düşük düzeyde bulunmuştur.

“İlgi ve şefkat gösterme” alt ölçeği ön-test puan ortalamaları $x=8.18$, son-test puan ortalamaları ise $x=9.54$ olarak bulunmuştur. Ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır ($t=5.29$, $p<0,05$). Annelerin ilgi ve şefkat gösterme alt ölçeğinden almaları beklenen puan ortalamasının 10 olması gerektiği dikkate alınır, deneme grubundaki

²⁰ Haktanır ve ark, 1999. S.29

annelerin son-test puan ortalamalarının tam puan olan 10'a çok yaklaştığı söylenebilir. Bu sonuç, deneme grubuna uygulanan eğitim programının, annelerin çocuklarına karşı ilgi ve şefkat gösterme davranışlarını artırdığını ortaya koymaktadır.

Kuzgun (1983) tarafından yapılan anne baba tutumlarının kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi konulu araştırma bulguları, temeli ilgi ve sevgiye dayalı tutum içinde yetişmiş kişilerin özgüvenlerinin olduğunu ortaya koymaktadır. Anne ile çocuğun etkili iletişimine yönelik yapılan çalışmalarda annelerin eğitilmesinin çocuğun sosyal gelişimine ve annelerin etkili iletişim konusundaki bilgi düzeylerine olumlu etkileri olduğu bildirilmiştir.²¹

“Yardım etme” alt ölçeği ön-test puan ortalamaları $x=8.41$, son-test puan ortalamaları ise $x=9.61$ olarak bulunmuştur ($t=3.42$, $p<0,05$). Bu sonuç ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olduğunu göstermektedir. Annelerin, amaçlara ulaşmada yardımcı olmaya ilişkin alt boyuttan almaları beklenen en yüksek puanın 10, en düşük puanın ise 2 olabileceği dikkate alınır, deneme grubu annelerin tam puan olan 10'a yaklaştıkları görülmektedir. Bu durum, eğitim programının olumlu etkisi olarak değerlendirilebilir.

Yapılan pek çok araştırma, anne ve babalar tarafından teşvik edilmeleri durumunda çocukların olumlu davranış gösterme konusunda isteklerinin ve olumlu davranış sıklığının arttığını ortaya koymaktadır.²² Amaçlarına ulaşmalarında çocuklara yardımcı olma ve teşvik etme, olumlu sosyal davranışlar göstermeleri açısından etkili bir stratejidir.²³

“Tutarlı disiplin” alt ölçeği ön-test puan ortalamaları $x=7.41$, son-test puan ortalamaları ise $x=9.16$ olarak bulunmuştur. Yapılan istatistikî analiz sonucunda ön-test ve son-test puan ortalamaları arasındaki farkın önemli olduğu bulunmuştur ($t=4.85$, $p<0,05$). Annelerin tutarlı disiplin davranışları gösterme alt ölçeğinden almaları beklenen puan ortalaması 10'dur. Eğitim verilen deneme grubundaki annelerin çocuklarına tutarlı disiplin ile ilgili tutum ve davranışlarında görülen olumlu yöndeki artış, eğitim programının etkililiğini doğrular niteliktedir.

Hetherington (1986), Kağıtçıbaşı (1990), Rice (1999) ve Schiamberg (1998) çalışmalarında anne ve babaların çocuklarına karşı tutarlı disiplin içeren davranışlarının, çocuklarıyla olumlu ilişkiler kurmalarını sağladığını belirtmişlerdir.²⁴ Çocuğun sosyalleşme süreci içinde toplumun değer yargılarını ve rollerini üstlenmesinde tutarlı disiplinin önemi büyüktür.²⁵

²¹ A. Bingham, A. “Çocuklarda Problem Çözme Yeteneklerinin Geliştirilmesi”. 2. Baskı. (Çev. A. Ferhan Oğuzkan), Milli Eğitim Yayınevi. Ankara. 1998.; J. Hutchings, T. Bywater, D. Daley, E. Lane, E. “A pilot study of the webster-stratton incredible years therapeutic dinosaur school programme”. *Clinical Psychology Forum*. 2007, cilt 170, s. 22.; J.M. Kim, G. Mahoney, “The effects of relationship focused intervention on korean parents and their young children with disabilities”. *Research in Developmental Disabilities*, 2005, cilt 26, sayı 2, s. 127.; S. Ward, “An investigation into the effectiveness of an early intervention method for delayed language development in young children”. *International Journal of Language and Communication Disorders*, 1996, cilt 34, sayı 3, s.247.

²² A. Çağdaş, 1997, a.g.e.; Hutchings et al, 2007, a.g.e., s.25; Flanagan et al, 1994.; Kim and Mahoney, 2005, a.g.e., s.119; Lado and Hart, 2002, a.g.e., s.33.; Ward, 1996, a.g.e., s.248

²³ H. Yalçın, *Çocuk Gelişimi*. Nobel Yayın ve Dağıtım. Karaman. 2010.

²⁴ A. Çağdaş, 1997, a.g.e., s.48.

²⁵ Freidland and Keinan, 1999, a.g.e., s.91.

“*Prensiplerin belirginliği*” alt ölçeği ön-test puan ortalamaları $x=6.82$, son-test puan ortalamaları ise $x= .8.37$ olarak bulunmuştur ($t=5.17$, $p<0,05$). Bu sonuç ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olduğunu göstermektedir. Annelerin, iletişimde belirli prensipler kapsamında net tavırları ortaya koymalarına ilişkin bu alt boyuttan almaları beklenen en yüksek puan 10, en düşük puan ise 2’dir. Bulgular, AÇİEP eğitim programının, deneme grubu annelerin prensiplerin belirgin olması ile ilgili davranışlarını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Deneme grubundaki annelerin prensiplerin belirginliğine yönelik davranışlarındaki olumlu artışın, eğitim sonucunda belirgin kurallar koymalarındaki olumlu değişimden kaynaklandığı söylenebilir.

“*Koruyuculuk*” alt ölçeği ön-test puan ortalamaları $x=7.18$ iken, son-test puan ortalamalarının düştüğü ve $x= .5.47$ olduğu gözlenmiştir ($t=4.72$, $p<0,05$). Deneme grubundaki annelerin, eğitim öncesinde koruyuculuk davranışlarındaki azalma, eğitim programında istenen hedefler arasındadır. Koruyuculuk alt ölçeği ön-test puanlarının yüksek olması, Türk toplumunun sosyo-kültürel özellikleri ile açıklanabilir. Ataerkil ailelerde çocuklara koruyucu tutum ve davranışlar daha sık gözlenmektedir (Çağdaş, 2004). Arı (1989) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada, kız öğrencilerin koruyucu anne-baba ben durumu puan ortalamalarını, erkek öğrencilere göre önemli düzeyde yüksek bulmuştur.²⁶ Bu bulgu, araştırma sonucumuzu destekler niteliktedir.

“*Fiziki cezalandırma*” alt ölçeği ön-test puan ortalamaları $x=4.36$, son-test puan ortalamaları ise $x= .2.37$ olarak bulunmuştur. Ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır ($t=5.24$, $p<0,05$). Annelerin fiziki cezalandırma alt ölçeğinden almaları beklenen olumlu puanın 2 olması gerektiği dikkate alınır, deneme grubundaki annelerin son-test puan ortalamalarının hedeflenen 2 puanına çok yaklaştığı söylenebilir. Bu sonuç, deneme grubuna uygulanan eğitim programının, annelerin çocuklarına karşı fiziki cezalandırma davranışları konusunda doğru tutum içerisinde olduklarını ortaya koymaktadır. Hancock, Kaiser, Delaney (2002) ebeveyn etkinliğini yükseltme konusunda yaptıkları çalışmada, eğitim öncesinde ön-test sonuçlarında anne babaların sıklıkla cezaya başvurdıklarını belirlemişlerdir. Verilen eğitim sonucunda son-test yapılmış ve anne babaların ceza verme davranışlarında azalma, çocuğu kucaklama, sevgi sözcükleri söyleme ve ödüllendirme davranışlarında artış olduğu belirlenmiştir.

Bilir ve ark (1991), Türkiye’de 16 ilde 4-12 yaş arası çocuklara anne babalarının fiziki ceza verme sıklığını incelemiş, araştırmamıza benzer sonuçlar elde etmiştir.²⁷

“*Başarı için baskı*” alt ölçeği ön-test puan ortalamaları $x=6.98$ iken, son-test puan ortalamalarının düştüğü ve $x= .5.16$ olduğu gözlenmiştir ($t=4.94$, $p<0,05$). Ortalamalar arasındaki fark önemli bulunmuştur. Annelerin bu alt boyuttan alabilecekleri olumlu puanın 2, olumsuz puanın ise 10 olabileceği dikkate alınır, deneme grubundaki annelerin son-test puan ortalamalarının olumlu puana daha yakın olduğu söylenebilir. Puandaki olumlu düşmenin, AÇİEP eğitim programının olumlu sonucu olarak değerlendirilebilir. Ülkemizde geleneksel eğitim anlayışında, anne babaların büyük çoğunluğunun, çocuklarının kapasiteleri göz önünde bulundurmadan başarı açısından büyük beklenti içerisinde olduklarını söylemek mümkündür. Dokuz farklı ülkeyi kapsayan bir çalışmada, çocuklarından başarı konusunda en yüksek

²⁶ Kaya ve ark, 2012, a.g.e., s.209.

²⁷ Akt: A. Çağdaş, 1997.

beklenti içinde olanlar Türk anneler olarak bulunmuştur.²⁸ Araştırmamızda uyguladığımız AÇİEP sonucunda elde edilen bulguların yukarıdaki araştırma bulgularla paralel olduğu söylenebilir.

“Yoksunlaştırma” alt ölçeği ön-test puan ortalamaları $x=5.97$, son-test puan ortalamaları ise $x= .2.78$ olarak bulunmuştur. Ortalamalar arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($t=4.46$, $p<0,05$). Annelerin bu alt ölçekten almaları beklenen olumlu puanın 2 olması gerektiği dikkate alınır, deneme grubundaki annelerin son-test puan ortalamalarının hedeflenen 2 puanına çok yaklaştığı görülmektedir. Bu bulgulara dayalı olarak deneme grubundaki annelerin ayrıcalıklardan yoksunlaştırma davranışlarında görülen olumlu değişimin, AÇİEP değişkeninden kaynaklandığı söylenebilir.

“Duygusal cezalandırma” alt ölçeği ön-test puan ortalamaları $x=17.11$ iken, son-test puan ortalamalarının düştüğü ve $x= .10.24$ olduğu gözlenmiştir ($t=5.77$, $p<0,05$). Ortalamalar arasındaki fark istatistikî açıdan önemli bulunmuştur. Annelerin bu alt boyuttan almaları beklenen olumlu puan 5’dir. Alabilecekleri olumsuz puanın ise 25 olduğu göz önüne alınır, deneme grubundaki annelerin olumlu puana yaklaştıkları söylenebilir. Türkiye’de anne babaların çocuklarına baskıcı bir tutum ile yaklaştıkları, hatalı davranışlar sonucunda çocuklarını aşağılama, suçlama, yargılama gibi davranışlara sık başvurdukları, eğitim programları sonucunda ise bu davranışlarda azalma olduğu konmuştur.²⁹

Kontrol grubunun ön-test ve son-test puan ortalamaları arasındaki fark, Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4. Kontrol Grubunun Ön-test ve Son-test Puan Ortalamalarının Karşılaştırmaları

Özellikler	Ön-test (n=15)		Son-test (n=15)		t	Önemlili k
	x	s	x	s		
İlgi ve şefkat gösterme	8.21	.83	8.27	.73	.12	p=0.162
Yardım etme	8.39	1.21	8.01	1.23	1.54	p=0.142
Tutarlı disiplin	7.39	.87	7.31	.99	1.62	p=0.134
Prensiplerin belirginliği	6.77	.79	6.97	1.02	1.33	p=0.146
Koruyuculuk	7.22	1.42	7.12	1.42	.18	p=0.172
Fiziki cezalandırma	4.42	2.16	4.98	2.02	.21	p=0.162
Başarı için baskı	7.14	1.77	7.29	1.24	.33	p=0.144
Yoksunlaştırma	6.11	1.13	6.17	1.02	.12	p=0.132
Duygusal cezalandırma	16.72	2.79	16.64	2.35	.09	p=0.118

Kontrol grubu annelerin AÇİEP öncesi çocuklarına ilgi-şefkat gösterme, yardım edicilik, tutarlı disiplin, prensiplerin belirginliği, koruyuculuk, fiziki

²⁸ Hutchings, 2007, a.g.e., s.23.

²⁹ Çağdaş, 2004, a.g.e., 39.; Yalçın, 2010, a.g.e., s.47.

cezalandırma, başarı için baskı, yoksunlaştırma, duygusal cezalandırma ile ilgili davranışlarında farklılığın olmadığı belirlenmiş; ön-test ve son-test puan ortalamalarının birbirine yakın olduğu ortaya konmuştur. Verilen eğitimin etkinliğini değerlendirmek için deneme ve kontrol gruplarının son-test puan ortalamaları karşılaştırılmış ve elde edilen veriler Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Deneme ve Kontrol Grubunun Son-test Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması (n=15)

EKDDÖ ölçeğinin Alt Maddeleri	Test	x	ss	t	p
İlgi ve şefkat gösterme	Deneme	9.54	0.52	6.32	*0,016
	Kontrol	8.27	0.73		
Yardım etme	Deneme	9.61	0.59	2.13	*0.013
	Kontrol	8.01	1.23		
Tutarlı disiplin	Deneme	9.16	0.71	3.25	*0.024
	Kontrol	7.31	.99		
Prensiplerin belirginliği	Deneme	8.37	0.86	4.46	*0.028
	Kontrol	6.97	1.02		
Koruyuculuk	Deneme	5.47	0.47	3.11	*0.028
	Kontrol	7.12	1.42		
Fiziki cezalandırma	Deneme	2.37	0.56	4.51	*0.031
	Kontrol	4.98	2.02		
Başarı için baskı	Deneme	5.16	0.61	3.64	*0.018
	Kontrol	7.29	1.24		
Yoksunlaştırma	Deneme	2.78	0.49	4.72	*0.005
	Kontrol	6.17	1.02		
Duygusal cezalandırma	Deneme	10.24	0.92	3.46	*0.007
	Kontrol	16.64	2.35		

Tablo 5’de deneme ve kontrol grubunun son-test puan ortalamaları karşılaştırılmış ve AÇİEP uygulanan deneme grubu ile hiçbir eğitim programı uygulanmayan kontrol grubu arasında istatistiksel anlamda fark olduğu belirlenmiştir.

Ölçeğin “Yoksunlaştırma” alt boyutunda deneme grubunun puan ortalaması 2.78 iken, kontrol grubunun puan ortalaması 6.17’dir. “Duygusal cezalandırma” alt boyutunda ise deneme grubunun puan ortalaması 10.24 iken, kontrol grubunun puan ortalaması 16.64’dür. Deneme ve kontrol grubunda yer alan annelerin EKDDÖ son-test puanları arasındaki bu fark $\alpha=0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. [$t=4.72$, $t=3.46$ ve $p<0,05$] Deneme grubunda eğitim uygulanan annelerin EKDDÖ puanları, kontrol grubundan “yoksunlaştırma” alt boyutunda $x=3.39$ puan, “duygusal cezalandırma” alt boyutunda ise $x=6.40$ puan daha yüksektir. Bu nedenle annelere uygulanan AÇİEP eğitim programı sonucunda, çocuklarını cezalandırma amaçlı yoksun bırakma uygulamalarında olumlu yönde değişim olduğu söylenebilir.

Diñç’in (2005) yaptığı araştırma sonucunda annelerin çoğunun genç anne olması, eğitim seviyelerinin düşük olması ve çocuk bakımları hakkında bilgileri

büyüklerinden öğrenmesi çocukların bakım ve eğitiminde davranış problemlerini artırdığı, verilen eğitim sonucunda özgüven artışının olduğu, yanlış ve etkisiz bazı davranışların azaldığı görülmüştür.

Bandura ve Walters (1959), çocuklarına karşı sert davranan annelerin eşleri ile ilişkilerinin bozuk olduğunu, onlardan sevgi ve yakınlık görmediğini belirtmişlerdir. Sears, Maccoby ve Lewin (1957), eşlerinden yakınlık gören annelerin ise çocuklarından övgüyle söz ettiklerini saptamışlardır.³⁰

Bu çalışmada deneme grubundaki annelere uygulanan AÇİEP sonrası annelerin bilgi düzeyi ve davranışlarındaki artış, diğer anne baba eğitimi çalışmaları sonucunda elde edilen bulgularla tutarlılık göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Annelere uygulanan iletişim becerilerini kapsayan bir eğitim programının, annelerin çocuklarına karşı olan davranışlarındaki etkisinin araştırıldığı bu çalışmada, eğitimin olumlu yönde etkilerinin ortaya konmuştur.

Deneme grubundaki annelerin çocuklarıyla ilişkilerinde görülen olumlu değişimin, deneme grubundaki annelere uygulanan Anne-Çocuk İletişimi Eğitim Programının (AÇİEP), annelerin bilgi düzeylerinin artışı ve davranışlarındaki olumlu değişmeyi sağlamanın sonucu olarak değerlendirilebilir.

Araştırma bulguları, AÇİEP öncesi, deneme ve kontrol grubundaki annelerin ilgi ve şefkat gösterme, yardım edicilik, tutarlı disiplin, prensiplerin belirginliği, koruyuculuk, fiziki cezalandırma, başarı için baskı, yoksunlaştırma, duygusal cezalandırma ile ilgili davranışlarında farklılığın olmadığını, ancak AÇİEP sonrasında deneme grubunda olumlu yönde değişim olduğunu göstermiştir.

AÇİEP değişkeni uygulandıktan sonra, deneme grubundaki annelerin, kontrol grubundaki annelere göre ilgi ve şefkat gösterme, yardım edicilik, tutarlı disiplin, prensiplerin belirginliği davranışlarında önemli düzeyde artışın olduğu gözlenmiştir. Koruyuculuk, fiziki cezalandırma, başarı için baskı, yoksunlaştırma, duygusal cezalandırma davranışlarında ise önemli düzeyde azalmanın olduğu görülmüştür. Bu bulgular ülkemizde ve yurt dışında uygulanan anne eğitimi çalışmaları sonucunda elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir.

Araştırmamızda deneme grubundaki annelere uygulanan AÇİEP sonucunda, annelerin özellikle fiziksel cezalandırma, yoksunlaştırma ve duygusal cezalandırma son-test puan ortalamaları, kontrol grubu ile kıyaslandığında anlamlı ölçüde düştüğü gözlenmiştir. Bu bulgular, daha önce yapılan benzer araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir.

Anne babası ile iletişimi iyi olan ve gereksinimleri doğru şekilde karşılanan çocukların problem çözme becerilerinin yüksek, sosyal kaygı düzeylerinin az ve akademik başarılarının yüksek olduğunun araştırma bulgularıyla da desteklenmesi nedeniyle, anne babalara yönelik eğitim çalışmalarının yaygınlaştırılmasının yararlı olacağı açıktır.

³⁰ F. Erbay, A. Çağdaş, “Annelere ilişkin bazı değişkenlerin 5-6 yaş çocuklarının yaratıcı düşüncelerine etkisi”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Haziran 2007, cilt 9, sayı 1, s. 69.

Okul öncesi eğitim kurumlarında çocuk merkezli programlar yerine anne babayı da merkeze alan programların uygulanmasına ağırlık verilmelidir.

Tüm öğrenim kademelerinde çocukların anne babalarına yönelik çalışmalar özellikle okulöncesi eğitim düzeyinden başlanarak yapılabilir. Başta rehber öğretmenler olmak üzere ilgili diğer öğretmenler de belirli dönemlerde ve ihtiyaç duyuldukça çocukların içinde buldukları yaş dönemlerine göre gelişim ihtiyaçları ve diğer konularla ilgili, anne babalara duyarlılığı arttırıcı eğitim verebilirler. Bu eğitim süreci ebeveynlerin çocuklarına uygun ortam oluşturmaları için önemli bir adım olacaktır.

Ülkemizdeki anne baba eğitimi çalışmalarına genellikle annelerin katıldığı gözlenmektedir. Oysa çocuğun sağlıklı gelişimi ve eğitiminde babanın da etkin rol oynadığı düşünülürse eğitim programlarına babaların da katılımını sağlayacak yeni düzenlemelere yer verilmelidir.

Anne-baba eğitimi giderek yaygınlaştırılmalıdır. Bu eğitim süreci alanında uzman kişilerle, eğitim kurumları ile işbirliği çerçevesinde yürütülmelidir. Bu eğitime katılımın yüksek olması ve verimin daha yüksek oranda olması için gerekli teşvikler yapılmalıdır.

Anne baba adaylarının iletişim becerileri kazanabilmeleri için orta dereceli okullarda ve üniversitelerde iletişim derslerinin ağırlığı artırılmalıdır.

Anne-baba tutumlarından bireyi olumsuz etkileyen tutumlara karşı, okul rehberlik hizmetleri öğrencilerin velilerinin tutumlarını tespit etmeli ve bu durumun olumsuz yönlerini gidermek için önlemler almalı ve öğrencilere gerekli rehabilitasyon çalışmalarını yapmalıdır.

Kaynakça

- AÇEV 1996. "Haber Bülteni". Sayı:10. Anne Çocuk Eğitimi Vakfı Yayınları.
- BINGHAM, A. (1998). "Çocuklarda Problem Çözme Yeteneklerinin Geliştirilmesi". 2. Baskı. (Çev. A. Ferhan Oğuzkan), Milli Eğitim Yayınevi. Ankara.
- COOLAHAN, K., Mcwayne, C., Fantuzzo, J., Grim, S. 2002. Validation of a multidimensional assessment of parenting styles for low-income african-american families with preschool children. *Early Childhood Research Quarterly*, 17, 356-373.
- ÇAĞDAŞ, A. 1997. "İletişim dilinin 4-5 yaş çocuklarının sosyal gelişimlerine etkileri. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi Doktora Tezi". Konya.
- ÇAĞDAŞ, A., Seçer, Z. 2004. "Anne Baba Eğitimi". Konya: Eğitim Kitabevi.
- DİNÇ, S. 2005. "Annelerin çocuklarının bakım ve eğitimindeki yanlış uygulamaları" *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*,1 (2): 53-61.
- DİKEN, Ö., Topbaş, S., Diken, İ. 2009. "Ebeveyn davranışını değerlendirme ölçeği ile çocuk davranışını değerlendirme ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi* 10 (2) 41-60.
- EKŞİ, A. 1990. "Çocuk, Genç ve Ana Babalar". Bilgi Yayınevi. Ankara.
- ERBAY, F., Çağdaş, A. 2007. "Annelere ilişkin bazı değişkenlerin 5-6 yaş çocuklarının yaratıcı düşüncelerine etkisi", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Haziran, 9(1): 58-79.
- FİŞEK, O.G., Sükan, Z. 1993. "Çocuğunuz ve Siz". Milli Eğitim Yayınları. İstanbul.

- FLANNAGAN, D., Hardee, S.D. 1994. "Talk about preschooler's interpersonal relationships: patterns related to culture, Sex and Gender of Child". Merrill-Palmer Quarterly. 40-4.
- FREIDLAND, N., Keman, G. 1999. "The effects of stress, ambiguity, tolerance and trait anxiety on the formation of casual relationship". Journal of Research of Personality, 25, 3, 88-107.
- GEÇTAN, E. 1995. İnsan Olmak (16. Baskı). Remzi Kitabevi. İstanbul.
- HAKTANIR, G., Aral, N., Alisınanoğlu, F., Baran, G., Başar, F., Köksal, A., Bulut, Ş. 1999. Türkiye'de anne baba tutumu araştırmalarına genel bakış. cumhuriyet ve çocuk. (Edt. B.Onur). 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi. A.Ü. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara.
- HANCOCK, T.B., Kaiser, A.P., Delaney, E.M. 2002. Teaching parents of preschoolers at high risk: strategies to support language and positive behavior. Topics in Early Childhood Special Education, 22(4), 191-212.
- HUTCHINGS, J., Bywater, T., Daley, D., Lane, E. 2007. A pilot study of the webster-stratton incredible years therapeutic dinosaur school programme. Clinical Psychology Forum. 170:21-24.
- KAYA, A., Bozaslan, H. Genç, G. 2012. Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 18 (2012) 208-225.
- KİM, J. M., Mahoney, G. 2005. The effects of relationship focused intervention on korean parents and their young children with disabilities. Research in Developmental Disabilities, 26(2), 117-130.
- KUZGUN, Y. 1983. Ana baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi. Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5(1):27-36.
- LADO, W., Hart, C.H. 2002. Sequences in the development of competent play with peers: social and social pretend play. Developmental Psychology. 69(5):31-38.
- MEADOWS, S.O., Brown, J.S., Elder, G.H. 2006. Depressive symptoms, stress, and support: gendered trajectories from adolescence to young adulthood. Journal of Youth and Adolescence, 35, 93-103.
- MAHONEY, G., Macdonald, J. 2007. Responsive teaching: parent mediated developmental intervention. Cleveland, Case Western Reserve University.
- MAHONEY, G., Perales, F. 2005. Relationship focused intervention with children with pervasive developmental disorders and other disabilities: a comparative study. Developmental and Behavioral Pediatrics, 26(2):77-85.
- MİHALOPOULOS, C., Sanders, M.R., Turner, K.T., Murphy-Brennan, M., 2007. Does the triple p-positive parenting program provide value for money? Aust N Z J Psychiatry 41: 239-246.
- MUNSON, L. J., Odom, S. L. 2006. Review of rating scales that measure parent-infant interaction. Topics in Early Childhood Special Education, 16(1), 1-25.
- NAVARO, L. 1989. Aşırı koruyuculuğun çocuk eğitimine etkileri. ya-pa 6. okulöncesi eğitimi ve yaygınlaştırılması semineri. İstanbul (12-13 Mayıs). Ya-Pa Yayınları.
- NOLLER, P., Callan, V.J. 1990. Parent perceptions of family cohesion and adaptability. J. Of. Adolescence. 9: 97-106.

- SANDERS, M.R., Markie, C., Turner K.T. 2003. Theoretical, scientific and clinical foundations of the positive parenting program: a population approach to the promotion of parenting competence. Parenting Research and Practice Monograph. 1: 1-21.
- TURNER, K.T., Sanders, Mr. 2006. Help when it's needed first: a controlled evaluation of brief, preventive behavioral family intervention in a primary care setting. Behav Ther 2006; 37:131-142.
- WARD, S. 1996. An investigation into the effectiveness of an early intervention method for delayed language development in young children. International Journal of Language and Communication Disorders, 34 (3), 243-264.
- WEBSTER-Stratton, C., Reid, J.M., Hammond, M. 2001. Preventing conduct problems, promoting social competence: a parent and teacher training partnership in head start. J Clin Child Adolesc Psychol 2001; 30: 283-302.
- YALÇIN, H. 2010. Çocuk Gelişimi. Nobel Yayın ve Dağıtım. Karaman.
- YAVUZER, H. 1997. Çocuk Eğitimi El Kitabı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 7. Basım.